

สรุปการสัมมนาวิชาการสังคมและสุขภาพ ปี ๒๕๕๓

เรื่อง “ประวัติศาสตร์สุขภาพชุมชน: เรื่องราว ข้าวของและเทคโนโลยีสุขภาพท้องถิ่น”
วันที่ 23 - 24 สิงหาคม 2553 ณ คุर्मิมแม่น้ำท่าจีน หม่อมไฉไล บางเลน จังหวัดนครปฐม

การสัมมนาวิชาการสังคมและสุขภาพ ปี 2553 มีวัตถุประสงค์ เพื่อระดมเรื่องราว ข้าวของและเทคโนโลยีการดูแลสุขภาพ จากหน่วยงานและเครือข่ายผู้มีความสนใจในมิติประวัติศาสตร์สุขภาพ และเรียนรู้วิธีการจัดทำบันทึกประวัติข้อมูล วัตถุ แนวคิดสุขภาพท้องถิ่น ประวัติชีวิตผู้คนและเรื่องราวความทรงจำในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพสุขภาพและความเจ็บป่วย ให้เกิดเครือข่ายการทำงานพิพิธภัณฑ์สุขภาพที่มีความแตกต่างหลากหลาย

การสัมมนาปีนี้เป็นเนื่องจากแนวทางการสร้างเครื่องมือทำงานสุขภาพ เป็นวิธีการทางพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ที่ถือเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมสุขภาพชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายในชุมชน กระบวนการเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มย่อย ผ่านการเล่าเรื่อง บันทึกและฝึกคิดแบบตีความนำไปสู่การจัดแสดงเรื่องสุขภาพในชุมชน ซึ่งเป็นการริเริ่มแนวทางสุขภาพชุมชนปีนี้

ผู้เข้าร่วมสัมมนาวิชาการสังคมและสุขภาพ ปี 2553 มีจำนวนรวม 75 คน เป็นทีมงานสุขภาพที่มีองค์ประกอบหลากหลาย จากเครือข่าย/องค์กรสุขภาพภาคประชาชน องค์กรท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ซึ่งแต่ละกลุ่ม/คณะที่มาเข้าร่วมมีพื้นฐานการทำงานสร้างวิธีการดูแลสุขภาพที่มีมิติสังคมวัฒนธรรม มีจุดเริ่มต้นเชิงประเด็นการพัฒนาที่แตกต่าง แต่เป้าหมายมีคล้ายคลึงกัน คือการสร้างวิถีสุขภาพที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญา ให้สามารถดูแลตนเองได้พึ่งพากันได้และมีความสัมพันธ์อันดีกับทุกภาคส่วนในชุมชน มีการพัฒนาเรียนรู้และขับเคลื่อนทิศทางการทำงานมาจนถึงความสนใจในมิติประวัติศาสตร์ ผู้เข้าร่วมสัมมนาที่มาจากจังหวัดต่าง ๆ 18 จังหวัด จึงเป็นกลุ่มสนใจรุ่นแรกของการสัมมนาในหัวข้อประวัติศาสตร์สุขภาพชุมชน: เรื่องราว ข้าวของและเทคโนโลยีสุขภาพท้องถิ่น

การสัมมนาวิชาการปีนี้พัฒนาโจทย์การจัดงานให้ตอบวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งถือเป็นกิจกรรมหนึ่งในเป้าหมายการดำเนินงานของหอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์สุขภาพ เพื่อเตรียมความพร้อมและความร่วมมือในโครงการจัดแสดงนิทรรศการ หัวข้อ “๑๐๐บุคคล ร้อยความคิด ร้อยสิ่งประดิษฐ์ ร้อยเรื่องราว” ก่อนการนัดสัมมนาจึงได้สอบถามและประเมินความสนใจการเรียนรู้และทำงานด้านประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ของแต่ละกลุ่ม/เครือข่าย โดยเชื่อมโยงกับกลุ่ม/บุคลากรสุขภาพที่ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการความรู้พิพิธภัณฑ์สำหรับบุคลากรด้านสาธารณสุข เมื่อวันที่ 7-9 มิถุนายน 2553 มาแล้ว ซึ่งเป็นการสร้างกิจกรรมเรียนรู้ให้ต่อเนื่อง เกิดการค้นหาและรวบรวมวัตถุและหลักฐานทางประวัติศาสตร์สุขภาพในท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่

นอกจากนี้ องค์กรผู้จัดงานยังมีการประสานความร่วมมือทางวิชาการด้านพิพิธภัณฑ์กัน ต่อเนื่อง โดยการประสานหาหรือความคิดความเห็นและความรู้เพื่อเตรียมการจัดสัมมนาในครั้งนี้ โดยการมองเป้าหมายให้หอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์สุขภาพไทย มีบทบาทภารกิจในการสร้างพื้นที่การเรียนรู้และการปฏิบัติด้านพิพิธภัณฑ์สุขภาพที่มีความหลากหลาย ดำเนินการร่วมกันไปและเชื่อมโยงกับเครือข่าย/องค์กรทำงานสุขภาพชุมชนในพื้นที่ต่างๆ ในครั้งนี้จึงเกิดการพัฒนาระบบการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติที่ยังไม่เคยจัดที่ใดมาก่อนเป็นครั้งแรกของการทำงานสุขภาพในมิติประวัติศาสตร์

การพัฒนาระบบการเรียนรู้แบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้และฝึกปฏิบัติเป็นกลุ่ม แบ่งออกได้เป็น 3 steps (ขั้นตอน) คือ 1) บอกเล่าเรื่องราวจากข่าวของและวัตถุ 2) บันทึกวัตถุและเรื่องราวที่แต่ละทีมนำมา 3) ทดลองคิดและสร้างชุดนิทรรศการขนาดย่อม ในกระบวนการเรียนรู้เป็นกลุ่มที่มีวิทยากรนำผู้มีประสบการณ์ช่วยให้บรรยากาศการเรียนรู้ในกลุ่มเกิดความคิดสร้างสรรค์ผ่านงานแต่ละขั้นที่นำเสนอในแต่ละขั้นตอน โดยการปรึกษาหารืออย่างเข้มข้นของทีมผู้จัดงานและวิทยากรหลัก คือ คุณชวีสิทธิ์ บุญเกียรติ จนได้หลักสูตรกระบวนการระยะสั้นที่ทำให้ผู้ร่วมสัมมนาสร้างชุดนิทรรศการร่วมกันในแต่ละกลุ่ม มี 4 กลุ่ม ได้ 4 เรื่อง ที่มีการคิดและพัฒนานิทรรศการได้อย่างสร้างสรรค์ 4 ชุด

ผลสรุปการสัมมนาครั้งนี้ในภาพรวม คือ

1. หอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์สุขภาพไทยเป็นจุดริเริ่มและเชื่อมโยงงานประวัติศาสตร์สุขภาพที่มีอยู่หลากหลาย ที่ยังขาดความสนใจและเห็นความสำคัญอย่างจริงจัง กิจกรรมครั้งนี้ตั้งหัวข้อหลักว่า ประวัติศาสตร์สุขภาพ ต่อเนื่องจากการสัมมนาวิชาการสังคมและสุขภาพ ในปี พ.ศ. 2552 เนื่องจากความสนใจของนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์และสุขภาพบางส่วนยังคงทำงานด้านนี้ ต่อมาหอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์สุขภาพไทย ยังคงประสานและเชื่อมโยงกับเครือข่ายนักวิชาการด้านนี้ไปตามประเด็นและวิธีการทำงาน จนมาถึงการจัดสัมมนาปีนี้ ทิศทางการทำงานของหอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์สุขภาพไทย จึงยังคงนำมิติประวัติศาสตร์และสุขภาพมาเป็นการเคลื่อนไหวทางวิชาการ ซึ่งสามารถกระตุ้นและเชื่อมโยงให้เกิดการทำงานพิพิธภัณฑ์และจัดแสดงนิทรรศการได้ ในครั้งนี้จึงเห็นการนำเรื่องราวภูมิปัญญาและวิถีการดูแลสุขภาพมาเล่าอย่างมีความหมายและคุณค่าทางประวัติศาสตร์

2. การระดมเรื่องราว ข่าวของและเทคโนโลยีสุขภาพจากกลุ่ม/เครือข่าย และทีมงานสุขภาพในพื้นที่ต่างๆ ครั้งนี้เป็นการสร้างคุณค่าของวัตถุที่มีเรื่องราว บุคคลสำคัญและเหตุการณ์สุขภาพที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวที่คุณไม่มีความสำคัญอย่างเรื่อง แหวนวิเศษที่เก็บความทรงจำถึงเรื่องราวของทีมจังหวัดอุดรธานี ของหมอพื้นบ้าน หรือเครื่องฉายหนังเก่าของกองทุนยาในนาคาจากจังหวัดนครราชสีมา หรือกระดูกไก่ทำนายและรักษาความเจ็บป่วยของชาวปกาสัย เป็นต้น เป็นวิธีสร้างความรู้ทางประวัติศาสตร์สุขภาพผ่านข่าวของและเทคโนโลยีสุขภาพท้องถิ่น ด้วย

กระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม สร้างคุณค่าให้การทำงานพิพิธภัณฑ์มีความหมายและสีสันเพิ่มขึ้น

3. การเรียนรู้ขั้นตอนการจัดแสดงนิทรรศการเรื่องราวสุขภาพที่มีความสร้างสรรค์อย่างเป็นขั้นตอน โดยการนำความหมายของข่าวของและเรื่องราวที่มีมาคิดการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ได้ กระบวนการเรียนรู้และฝึกฝนในครั้งนี้ จึงฝึกการดึงเรื่องราวจากความทรงจำที่เกี่ยวกับวัตถุแต่ละชิ้นที่แต่ละคนแต่ละชุมชนมีมาเล่าให้สมาชิกในกลุ่มฟัง ฝึกบันทึกประวัติวัตถุ ซึ่งไม่เคยมีการทำกันมาก่อนจนเกิดความรู้ความเข้าใจในการพรรณนาวัตถุสุขภาพ จนสามารถใช้ข้อมูลความรู้จากวัตถุเรื่องราวและบุคคลมาประกอบสร้างเค้าโครงนิทรรศการได้ เพื่อสื่อสารกับผู้ชมให้ได้รับสาระจากการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ ที่เรียกว่า take-home-message ตลอดจนการเข้าใจถึงว่า การจัดนิทรรศการยังต้องการการมีส่วนร่วมจากหลายคนที่ช่วยกันคิด พัฒนาแก่นเรื่อง จัดหาสิ่งของและระดมความร่วมมือ จนสร้างผลลัพธ์เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตได้

4. การทำงานจัดแสดงนิทรรศการและพิพิธภัณฑ์สร้างความเป็นที่मानสร้างสรรค์ผลงานได้เป็นอย่างดี ด้วยกระบวนการเล่าเรื่อง ร้อยเรื่องราว ช่วยกันหาแก่นของเรื่อง ฝึกเขียนบันทึก ผลัดกันบันทึกผลัดกันให้ความเห็น ไปจนถึงการคิดสร้างสรรค์งานนิทรรศการจากข่าวของที่หลากหลายของแต่ละทีม จึงพบว่าเป็งานศาสตร์และศิลปะที่ทุกคนมีส่วนร่วมกันได้มาก ไม่มีผิดไม่มีถูก ไม่มีมาตรฐานใดๆ มากำกับ จึงทำให้ทุกคนสามารถแสดงความคิดและความสร้างสรรค์ได้เต็มที่ ไม่ว่าจะเป็หมอพื้นบ้านที่มีอายุ 70 กว่าปี ที่มีความสามารถเล่าเรื่องได้อย่างหาตัวจับได้ยากหรือบุคลากรสาขาการศึกษาหรือชาวบ้านที่ทำงานองค์กรท้องถิ่น ซึ่งทำให้เกิดการขยายผลแนวความคิดสุขภาพะได้อย่างเป็นรูปธรรมอีกด้วย

ผู้เข้าร่วมสัมมนาและวิทยากร จำนวน 75 คน ได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการทำงานพิพิธภัณฑ์สุขภาพจำลอง นอกจากได้สาระความรู้ที่จำเป็นต่อการทำงานพิพิธภัณฑ์แล้ว บรรยากาศการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์มีทั้งรอยยิ้มและเสียงหัวเราะตลอดการสัมมนา การมีส่วนร่วมและมีบทบาทของทุกคนจึงทำให้เกิดข้อเสนอจากเวทีตอนท้ายว่า จะกลับไปทำพิพิธภัณฑ์สุขภาพต่ออีก และเสนอให้มีเวทีการเรียนรู้หนุนเสริมคนทำงานพิพิธภัณฑ์สุขภาพอีกอย่างต่อเนื่อง โดยการสัมมนาครั้งนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข